



бр: 1/52

ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ

БРОЈ 7

БЕОГРАД, АПРИЛА 1936

ГОДИНА I

# ЖИВОТ И УМЕТНОСТ

## ЛИСТ ЗА КУЛТИВИСАЊЕ ОСЕЋАЊА ЛЕПОГ

УРЕДНИК

ПЕТАР Ј. ОДАВИЋ

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО

БРОЈ — 2 ДИН.

ПОЛУГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА — 10 ДИН.

### ПОЗОРИШТЕ

Ако има књижевних дела, с којима писац може врло сугестивно да утиче на публику, то су драме. Док се у песничким делима: новели и роману, и средине у којима се изложени догађаји дешавају, и сваки детаљ у њима, и физичка и душевна и морална и ментална страна личности које у изложеним догађајима суделују, претстављају само описивањем, дотле се у драми све то изводи на позорници реалним објектима и живим људима, драмским уметницима. И кад су драмски писци талентовани, и кад су поете у оном дубоком значењу те речи, и кад су режисери појединых комада људи интелигентни и тако стручно образовани, да свакој сцени даду њен најадекватнији изражај, гладаоцима се даје прилика и могућност, да се у творевине духа пишчевог уживљују као у догађаје који се у ствари дешавају.

А као што је познато: док има драмских писаца који та преимућства искоришћују на најплеменитији и најузвишенији начин, то јест у циљу, да постојању човековом што више оправдања траже, да му ублажују ране што му их живот неизбежно задаје, и да га храбре да издржи у животној борби, скрећући му пажњу на Лепоте којих је тако много и у овом свету,— дотле има других драмских писаца, које њихово поимање живота наводи, да материјал за своја дела траже у талогу друштвеном, у душевним и моралним перверзијама, у банањостима и у вулгарностима.

Што и таквих људи и таквих писаца има, то није ништа необично, пошто је тако-

вих одувек било и увек ће их бити, али како човек да разуме извођење дела таквих писаца и на великим позориштима?

Поред безбројних примера и дела људи и доживљаја, који пријатно потресају и узбуђују срца људска; који одушевљењу и племениним амбицијама полета дају, износити на позорницу одвратне доживљаје најодвратнијих људи, — таква књижевна дела могу писати само људи с нарочитим душевним наклоностима.

„А зашто“, вели Гете на једном месту, „и задржавати се само пред оним што је ружно? Дижимо попре храмове у којима ће људи уживати чисте радости“. Каква дивна реч, и каква осуда многих и многих тако званих књижевника и песника, и тако званих критичара наших!

Велики драмски писци великих народа, износили су на позорницу и људе морално апсолутно пропале, који нису знали ни за Бога, ни за душу, ни за савест, али они су то на високо уметнички начин изводили, имајући непрестано пред очима улогу уметности и поезије и култа Лепога.

То тврђење моје, у току ових мојих кратких рефлексија о драми, даје ми повода, да још једном дефинишем духовно, осећајно и мисаоно царство, што се подразумева под именом поезија.

Каогод што се оно вели: да је на реч Господњу да буде светлост, светлости било, исто тако, како се мени чини, могло би се рећи: да је тек после запажене поетичне



диспозиције у души човечијој, душу човекову светлост обасјала.

Поћи од никад неиспитаних дубина личности своје, у бескрајно море људи, и оних што су били, и оних што су данас, и оних што ће тек доћи; заронити се мишљу у безброе различне судбине њихове овде на земљи; кроз танане нити својих опажања, примати утиске спољнег физичког и моралног света, и гомилати их тамо негде на дно душе своје и с времена на време силазити у тај свет и проучавати га; осећати интимно, тако рећи, крвно сродство између личности своје и свију људи и свега што постоји на земљи и у ко- смосу, значи бити песник и лирски, и рефлективни, и драмски и трагични, значи, обрети се у светlosti царства поезије.

Тамо, где се у радости и жалости; где у одсудним каквим тренутцима: у страху од неизвесности у тузи и очајању, у љубавном заносу, у чежњи и нади, у сумњичењу о вишој некој правди, вишој љубави, вишој мудрости, душа и осећајност наша узнемире и усталасају, — тамо се јаве гласници поезије и забруји тиха песма, оваплоћење суптилних одлика и дарова човекових. А таквих је момената безброј у историји живота сваког појединог човека, управо, једино од њих изаткана је потка, на којој сваки од нас, а према личним својим способностима, че историју свога кратког живота.

Али, и ако је према томе у животу људском тако много поезије, са богатством мотива који, и ако се хиљадама година експлатишу, никада се иссрпети неће, ипак, може се рећи, да је „прави поета творац само онај, који се труди да реши проблем овога света, пошто зна, где тај проблем јоште није решен, и који спаја суптилност мисли са чистотом детиње душе, и уме да се нађе у најукрштењим метафизичким лабиринтима, не губећи ниједнога часа младост мисли своје“.

Но и ако су безбројни мотиви у историји живота човековог, никада се права, осетљива и далековида песничка душа неће преварити, да као материјал за дело своје узме и такав мотив из живота људи, који ће уместо да даје замаха инстинктивној чежњи човековој за Лепотом, из које је Уметност никла, попре изазвати у нама инстинктне нижега, реда, или само изводити пред нас сцене, од којих се у стварном животу с гнушањем погледи отстрањују.

А кад ово о драми говорим, згодно је да поновим оно тврђење Есхилово: да је он на сцену изводио само племените личности, и да је у душе својих гледалаца уносио само племените мисли, што му је дало повода, да оно једном каже Аристофану, који га је нападао: „Ја сам све оплемењивао, а ти, ти си све понижавао“.

Кад се зна: да колико је год људи, да је толико исто различних живота, и да у стварном обичном животу има толико материјала за уметничка стварања, то онда само они који немају никакву, или врло бледуњаву претставу о поезији и о Лепоме, иду да у ексцентричном и аномалном, да у парадоксима траже мотиве за своја књижевна стварања.

Оно, чиме се сваки велики уметник одликује, то је: што он, у обичним појавама из живота људи, и у свакодневним појавама у природи уме да види лепоте над лепотама; уме да их осети, и да их претстави тако, да их осете и виде и они, којима то дотле није било дато. У томе и лежи надмоћност њихова над осталим људима. По томе и јесу они првокласни радници кроз сву прошлост људску. Од њих нико јасније не чује неме гласове прошлих векова, нити ико јасније прозире и наслућује прави значај, смисао и улогу додељену смртним људима.

Тамо, где са уметничких дела из царства поезије зрачи сила поетског трговачког духа, тамо се у упечатљивим душама других људи, буде суптилне одлике њихове: осећајност, чежња, снови и узносе се душе у висине идеала, то јест у сфере реалности и истине вишега реда, од оног, што наука зове истином и реалношћу. И као ни у једном другом моменту свога живота, у тим моментима човек има услове и могућности, да доспе до највишег степена могућег савршенства.

Правим песницима уопште, па наравно и драмским, то је одувек јасно било, и зато су делима својим ишли искључиво на то, да суптилним одликама душе човекове дају што више маха и полета. Па кад је то тако, како онда човек да разуме понеке наше драмске писце, који су такођер ради, да се и за њих каже да су поете у оном дубоком значењу те речи, а овамо, уместо да се и они труде, да „све оплемењавају“, напротив, тако радо, и с тако много задовољства, „све понижавају?“



# ТУРГЕЊЕВ

Како заносан свет претстављен са само то неколико речи!

Кад су једнога дана потом, у друштву њеног вереника и њеног брата, направили излет у околину Франкфурта, и кад су о ручку били за столом у башти, један млад немачки официр, који је седео с другим официрима, пошто је претходно дрско посматрао Ђему, пришао јој је са чашом вина у руци, и рекао јој:

„Пијем у здравље најлепше девојке... у Франкфурту, и на целом свету“, и пошто је испио вино, додао је: „У накнаду за то, узећу овај цвет, што су њени божанствени прстићи узабрали“

Рекавши то, узео је ружу, што је лежала на столу, крај њеног тањира.

Како се том приликом, њен вереник није ни мало узрујао, нити се као каваљер показао, то је њен млади познаник, ту ствар на себе узео, и на један врло отмен и достојанствен начин, расправио ствар са дрским младим немачким официром, пошто му је, тог истог часа, одузео ружу, и вратио је девојци.

Од тога догађаја, оно, што се дотле, само из далека наговештавало, десило се: Ђемино срце задрхтало је љубављу према њему.

Кад је одмах после тога догађаја отишао к њима, пробавио је у њиховом друштву кратко време, и пошао кући, ево како нам је писац, на само њему својствен, дубоко психолошки и дубоко поетски начин, претставио Ђему, под ново надошлим осећањима њеним, према младоме странцу.

„Кад је сишао с перона, небо је већ било покривено звездама. Колико их је могло бити и великих и малих, и жућкастих и црвених, и плавих и белих. Све су се оне сјактиле, као да су се такмичиле, која ће од њих најзрачнија да буде. Месеца није било, и сваки се предмет, јасно оцртавао у полу сјајној тамности без сенака. Ишао је све до kraja улице, али, кући му се није ишло. Осећао је потребу да се креће по чистом ваздуху и вратио се истим путем. Кад је стигао до посластичарнице, један се прозор на кући нагло отворио. Соба није била остветљена, и он, у црнини прозорског оквира, виде једну женску прилику, и глас се један чу:

— Господин Дмитри.

Он потрча ка прозору.

Била је Ђема.

Наслоњена на доњи део прозорског рама, и сагнувши се, обазриво, тихим је гласом прошапутала:

— Читавога сам се дана решавала, да вам дам... нешто, па нисам смела, Али, како сам вас сад случајно видела, помислила сам, да је тако суђено...

Ту је застала као да није могла даље да говори.

Али у томе часу, у сред ноћне мирноће, под чистим небом, од једном се дигла тако јака олуја, да је изгледало, да се земља тресе. Чиста звездана светлост задрхтало је и угасила се. Јак, топал ветар почeo је да повија врхове дрвета, и изгледало је као да се тресу и кровови кућа, и зидови и читава улица. Њему одлете шешир, а њој се косе расплетоше.

Његова глава била је у нивоу прозора, и он, се ухвати за прозор, а она, спуштајући обе руке своје на његова рамена, додирну му главу нагнутом бистом својом.

На звонику се зачу неки шушањ, и зачу се страшан прасак. Одмах затим, завлада понова мирноћа.

Он подиже главу, и њено му се лице учини неописано лепо. Унезвереној и преплашеној, очи су јој дошли велике, чудновате, па ишак необично сјајне. Била је тако лепа, да му је задивљеноме, срце задрхтало. Један прамен косе, што га је ветар растресао, лежао јој је на грудима. Он припи уснице на тај прамен, и само прошапута: Ох, Ђема!

— Али, шта то би? Олуја? Запитала је она гледајући око себе, држећи и даље своје руке на његовим раменима.

— Ђема! поновио је он.

Она уздахну, и бацивши један поглед у собу иза себе, брзим једним покретом руке, извади из недара већ увеле ружу, и баци је њему.

Хтела сам вам дати тај цвет.

Он познаде ружу, што ју је у очи тога дана одузео од немачког официра.

Ту она затвори прозор.

Он се врати кући без шешира, и не примећујући да му га је ветар однео...

На како је деликатан, и како суптилан начин, та сцена претстављена, и под каквим се околностима десила!

После онога момента, кад је у присуству њенога вереника, он, у место њега, као прави ритер, пришао дрском младоме официру, који је седио са својим друговима, и узео му ружу и њој предао, судбина њена била је решена. Од тога момента, под топлим и силним осећањима љубави, њему се она и срцем и душом предала, пошто се одмах тога момента, дефинитивно одлучила, да прекине с недостојним вереником, јер се с њим није ни била верила, што га је волела но што је тако њена мајка хтела.

И кад је тога дана ноћ била пала, и небом сјале безбројне звезде, по одласку његовом, остала је да и даље о њему мисли и о њему сања.

А кад је и он, исто тако заљубљен, у место да оде право кући, осетио потребу, да још једном про-



ће поред њених прозора, она га је видела, отворила прозор и позвала га.

Поезија дотле мирне и тихе ноћи, као да је љубавним осећајима њиховим, још јачег полета давала. Као етерасто лака бића нека, душе су се њихове носиле бескрајем. Ни простор, ни време, нису за њих постајали. Обоје, морали су осећати право блаженство у грудима.

И тек што му је била рекла неколико бојажљивих речи, изненада, страшан један вихор, као мистичан симбол изненадног и брзог преокрета, у развоју љубави њихове, затутњио је око њих, почев да повија грање на дрветима, и рекло би се, да из темеља љуља куће, и потреса земљу под ногама њиховим.

И кад је тако нагло наишао вихор, нагло и прошао, она је, чедна толико као што је лепа била, бојећи се да је ико види, дала му ону ружу, као залогу бескрајне љубави своје. А он, блажен пресрећан, бојећи се, да речима не оскрнави осећаје, што су му душу плавили, сву љубав своју изнео је у дугом једном пољупцу прамена њене косе, што јој је на грудима лежао.

И самом том сценом, показао се Тургењев као велики песник и несравњен композитор. На тако један деликатан и поетичан начин, само су велики песници у стању, да износе поједине моменте историје душе човекове.

И убрзо после тога исповедили су се и изјавили љубав једно другоме. А кад је већ и до венчања било дошло, као изненадна олуја оне ноћи, и њих двоје изненада су растављени били, да се више никада не виде.

Једна препредена кокета, млада, заводљива и богата жена, завела га је и спречила, да се, са кратког пута у оближње место једно, где је послом отишao био, после два дана врати у Франкфурт, као што је то Ђеми и њеној мајци обећао био.

Само они, који су с пуно пажње читали и пратили у свим фразама његовим, тај изненадни преокрет у осећајима младићевим, знају, са колико је маестрије, све до најмањег детаља, та епизода изведенa.

Тек, ту је неминовно морао наступити крај те љубавне историје.

Од тога доба, одвојени један од другога силом фаталности, која најобичније услед једног једног тренутка, једне речи, једног геста, даје сасвим нов правац животу човекову, — и њих двоје, преживљавали су дане што су наступили, стално уз пратњу сетних гласова, њихове, тако трагично окончане прве љубави.

А кад је био после пуних, тридесет година, једнога дана, гоњен сталним прекорима савести, тамо далеко из Русије, кренуо се он за Франкфурт, да

се распита о њој, да је види још једном пре но што умре, и измоли у ње опроштај.

Дошавши тамо отсео је у истом хотелу, где је и онда становао. У улици, у којој је била посластичарница, о посластичарници није ни трага било. Распитивао се, али му нико није о њима знао ништа рећи.

Тек, после дужег тражења дознао је, да је Ђема с матером отпутовала у Америку, и да се тамо удала. Случај је хтео, да је личност која му је то казала знала и име њенога мужа. И он јој је одмах писао. Рекао јој је, да је после младости, која му је толико среће у будућности обећавала, живот провео у самоћи, без породице, без радости. Молио ју је, да му, ма и са неколико речи само каже: како живи у новој отаџбини својој, и шта је било с њом од дана им растанка, и да ће јој он за то бити захвалан до последњег даха свог. Рекао јој је, да је опет отсео у хотелу „код Белог Лабуда“, и да ће ту да остане, докод му не стигне одговор од ње.

И кад је прошло шест недеља, њено је писмо дошло. Али, кад је погледао адресу, није познао њен рукопис. Наслов на писму био је написан карактеристичним енглеским рукописом. Срце му је задрхтало, и чисто се бојао, да писмо отвори. И удариле су му сузе на очи. Кад је писмо отворио, погледао је потпис: стајало је само Ђема. Већ и сам тај потпис, без породичног имена, био је несумњив знак њеног опроштаја. У писму је била и једна фотографија: Ђема, она иста Ђема, пре тридесет година, исте очи, иста уста, исти онај лик. На полеђини фотографије било је написано: „моја кћи Маријана“.

Писала му је, да му је захвална што није суњао у њу, што је имао вере у њу. Није му скрила колико јој је тешко било због његовог поступка, и колико је због тога патила. Па и поред тога: на познанство с њим, гледала је као на срећу своју, јер је због тога познанства прекинула веридбу с човеком, који је после, због нечасних дела својих у затвору умро, и удала се за човека, с којим живи у срећном браку двадесет и осам година.

Имају петоро деце: четири сина и једну кћер, која је верена, и чију му фотографију шаље, пошто, сви налазе, да необично личи на њу. Саопштава му да јој је мајка, пошто је подуже срећно поживила крај њих, умрла, а да јој је брат, борећи се у редовима Хиљаде с Гарibalдијем на челу, погинуо на пољу части у борби за слободу и част Италије.

На крају је додала: да жали што и њему живот није срећан био, и да би волела, да се још једном виде, и ако за то има мало могућности.

То је, престављен са мало речи само, сјећ његовог романа „Пролетње воде“.

У томе роману, као у мало коме другом, дубока поезија живота људског, то јест, нејасна чејња она, која нас још од дечаштва почне обујмљивати,



прва младачка љубав, ентузијазам младости, сета и меланхолија, ти, и у највећој срећи, стални одјеци с душе људске, — претстављени су на један тако савршено уметнички начин, да је немогуће коме осетливом, интелигентном читаоцу, отети се чаробној моћи његовој.

И тим делом, као и другим делима својим, Тургењев, понирајући у душу човекову, као и оно ловац бисера, износи нам на светлост само најлепши и најсавршеније ознаке њене. На додгледу Природе и разних светлостима мотива и ефеката њених, као и највећи уметник сликар, он нам скреће пажњу на појаве, које се после кроз читав нам живот, као златне визије неке, крећу под хоризонтима живота нашег.

И срећни, они међ читаоцима, који су још као млади, читали коју новелу, и који роман његов, њих пред којима је живот стајао као велика тајна, али тако заводљива, и тако слатка тајна, и неискусне их и неодлучне, са толико привлачности мамио на многе стране, — њих је он обавештавао, и високо поетским концепцијама својим упућивао како би са најмање горкога разочарања кроз живот прошли. А то је он постизавао фином психолошком анализом осећања људских, а нарочито тиме, што је као мало ко други успео био, да проникне и да чује вибрације срца девојачког и срца женског, и да јасније но мало ко други види и разуме лепоте, којима је Природа увенчана.

За доказ о суптилности тог његовог осећања Природе, навешћу један његов опис једне лепе летње ноћи.

„...Последњи трагови дана били су ишчилили. Велики је месец сјао, и ноћ се била спуштила. У врту, којим сам имао проћи, владала је тишина. Пресекао сам широк један пут, и, усрд коприва што су ту расле, наслонио сам се, на низак плот један. Преда мном се широ мали врт, осветљен, пун мириза, и као уснјо под сребрним зрацима месечевим. Високе липе оивичавале су врт свуд унаоколо. На равном терену једном, дизала су се млада дрвета јабуке, и кроз њихово грање, по азурном небу, простирила се месечева светлост. Слаба, неједнака сенка ширила се по беличастој трави око стабла сваког дрвета. Липе су се зелениле само с једне стране врта, поплављене бледом, непокретном светлошћу, а с друге су се стране црниле. С времена на време, зачуло би се шуштање у густоме лишћу, као да је лишће тиме позивало и привлачило људе у своје сенке. Небо је било покривено зvezдама, које као да су помно посматрале земљу. Мали, лаки наредки облаци, прелазили би преко месеца, и мењали часом мирну светлост његову, у неку врсту прозирног испарења.

„Све је дремало. Мирни и миришљави ваздух није, ни најслабији ветрић покретао, него је само

подрхтавао, као, кад на мирну површину воде падне некаква гранчица.

„Кад сам се, наслоњен на плот нагну, испод мене стајала је једна црвена булка на усправноме своме струку, а на дну њенога цвета, сјала се загаситим сјајем, једна повелика капља ноћне росе.

„Све око мене изгледало је као успавано; све је изгледало да тежи к небу, да се дилатира, да се имобилише, и да ишчекује.

„Славуји су били престали да певају. И изненадно зујање некаквог инсекта, слаби шушањ рибица у рибњаку иза липа, дремљиви писак неке полусане птице, слаби крик негде у пољу, толико удаљен да се није могло знати, да ли је крик човека, или тужбалице какве животиње, понеки убрзани, испрекидани кораци, који су се чули на путу, — све то као да је још више повећавало ноћну тишину.

„Срце моје подрхтавало је под неким неодређеним осећањима, као неког ишчекивања, или сећања на срећу...“

И у том кратком опису своме, Тургењев је изнео читаву поему једну срца и душе човекове, какву су у разним варијантама, преживљавали многи њих, али изнео тако, да може послужити за општи образац. И у тој једној сцени изнео нам је он општу и вечно исту карактеристику и душе човекове и душе Природине, која се, као велика моторна снага, манифестије и у царству људи, и у царству Природе. И због тога је место, којега се он, међ великим песницима свих народа у опште, генијалношћу својом удостојио, једно од највиших и од најчаснијих.

Свима онима, који су дела његова читали, указује он пут, на којем се узбуркани осећаји људски и страх од помисли на пролазност свега, понадпре смирују. А тај пут, пут је идеалног младачког заноса кад је душа људска најближа и небу и Богу, пут дуж којег се дижу права светилишта подигнута у славу девојаштва, у славу лепоте и физичког и моралнога реда.

Такво мишљење о њему, ја сам овом приликом покушао да оправдам са само два, три, навода из његових дела. Међутим, таквих примера његове уметничке подобности, велики је број у делима његовим.

И зато се може, без и најмањег претеривања рећи: да је Словенство Тургењевом, као сином својим и делима његовим, подигло себи храм у руско-словенском стилу, који се, лепотом и монументалношћу својом, разликује међ свим страним стиловима. Храм тај, који ни модерни варвари неће моћи порушити, стајаће и у будућности не оштећен ни у најмањем делићу, да се у њему срца људска прекаљују, у племенитим аспирацијама својим, докле год буду дрхтили под осећањима љубавне чежње, снова о срећи, и сете и меланхолије, што се неизбежно кроз та осећања проплићу.

O.



Културно  
наслеђе  
Србије

## ОГЛЕДАЛО ЖИВОТА

Да ли је то каква химера, ако се гледајући уметничка дела, иде на то, да се живот боље позна? Живот се проучава по његовим јавним делима, и то је историја; по његовим индивидуалним страстима, и то је роман, по његовој производњи и његовим разменама, и то је економија. Не би ли се могла пратити еволуција живота по његовим уметничким делима? Не би ли и уметничка дела могла послужити истраживачима као и каква револуција, као закони, као каква епска поема, или као биланс трговачки или буџет? Не би ли се на основу њих још и до каквих већих открића могло доћи?...

Пре свега Уметност је универзална, и открива нам ствари и људе, о којима нам историја не говори, а то су обичне, природне, свакодневне ствари, чија је сликовитост драга сликарима, на које историја није никад мислила, пошто су њој прече битке и ратови, уговори о миру и свадбе принчева...

У ствари, међу радостима, што их буди, уметничко дело пружа две разнолике сензације о животу: једна нам предочава факта. Тако на пример *Благовест* Мемлингове показују нам, какав је био на мештај у једној фламанском кући у XV веку, а друга нам износи осећања тадашњег нараштая. Та иста *Благовест* казује нам, како се тада мислило о побожности, о миру, о прибраности у тишини. По лицу Богородичном, по њеном држању, по уредности и чистоти у кућама, по детаљима на њеном оделу, може се доносити закључак о тадањем идеалу живота...

Да би се обавестили о животу једнога народа, за то нам служи његова историја, а да би се обавестили о његовим осећањима, за то нам служи његова књижевност. Али ма колико да су драгоцената два, може се рећи, огледала његове многоструке физиономије, она нам, о извесним тачкама мање кажу од Уметности.

Какже се: да срећни, народи, немају историју, и то је тачно речено. Али ако немају историју, они имају своје сликарство. Немају историју зато, што су за писање историје потребни ратови, буне, гладне године, то јест несреће њихове. Али у свим временима сликарство, скулптура, архитектура, богатили су се благим визијама мира, свакодневног живота, породичним светковинама, чистотом и уредношћу у кући, плодним жетвама, живахношћу на тржиштима.

А књижевност? могло би се рећи. На жалост, ни срећни ни несрећни животи немају своју књижевност, но је имају само животи покорни судбини. Романи, позоришта, епске поеме предочавају нам само разним кризама узнемирене људе, које разни потреси спасавају или упропашћују...

Величина се Уметности баш у томе састоји, да

сачува траг гомили корисних људи, *quos fata obscura recondit...*

И тако се да разумети, зашто ни Низоземска, ни Француска нису пропале. Појмљиво је, да у једној истој земљи има људи чији је буран живот згодан за описивање, и који сами дају материјала и историчарима и књижевницима. А да их с друге на хиљаде, и на милионе има, чији свакодневни, радни живот није скретао пажњу ни историчара ни романијера, ни песника, који су само сликарима за моделе служили...

Уметност је осетљивија. Она прима утиске душе, које живот не схвата. У свој активности једнога народа, уметничко је дело, без сумње најнепотребније. Али баш зато, што је најнепотребније, оно пружа човеку највише услова да чини откровења..: Уметност је у стању да регистрије ниансе, које историја не региструје. Тако на пример лице је мање варљиво него језик, него перо. Историја нам понавља речи а портрет изражава поглед. Сведочанство што нам га Уметност пружа више је несвесно. Циљ је уметника да изрази облике а не идеје. А ако који пут изрази и идеје личности коју представља, то се уметнику најчешће несвесно деси...

Али живот је променљив и стално у покрету. Тражити слику живота, значи, тражити израз покрета, што значи посматрати једну еволуцију...

По неки пут пак, и историја и Уметност пружају нам иста сведочанства, а по неки пут опет пружају нам их сасвим контрадикторна. Тако на пример по прочитању историје Флоренције, нека човек обиђе њене музеје: Уфиције, Пити, Академију, Рикарди, Светога Марка, и увериће се, колико се разликују визије историчара од визије сликара; колико су тај крај ноћи Средњег века, и јутра Ренесанса, осветљени разном светлошћу, према томе, ако их гледа са једне или са друге тачке гледишта. Ако гледате слике у Уфицијама, све изгледа преображену, сјајно, чаробно. Историја бледи. Било је и битака, али не и убијених. Било је пореза али су имали тако лепа имена: *prestanza, graciosa*. Било је политичара, али су носили дуге флорентинске левите — иско, тако различите од жакета наших народних посланика, било је циклона, куге, поплава, земљотреса, али су се људи повлачили у Декамероне, где се није могло телефонирати. Било је и разбојника, али који су били тако мало плаћени, да је једна трупа коњаника залутала у бруда, била приморана, да се храни шумским јагодама. Амбасадори су били тако добри говорници, да су их звали ораторима. Играло се пред Папом и пред Кардиналима. Козмо Медичи вешао је своје непријатеље и мучио њихове мајке, али зато му архитекти нису могли да дижу онаке лепе



зграде, како је он желео, нити да троше дosta новца. Историчари су писали о страхотама, али сликари су нам оставили чуда од лепоте; књиге су пуне убистава, заседа, пљачке, отмица, изгнанства, губилиштва, али су слике пуне обожавања, ружа, пауна, пољубаца, анђела, мртва и љиљана.

Све су то легенде, могло би се рећи. Јест, легенде, то јест, све оно што позитивно знамо о души тадашњег народа, пошто нам историја говори само о души принчева и њихових агитатора.

Данас, кад се све друштвене класе манифестишују у јавним актима: изборима, митингима, престајању рада, можда ће се историја и о томе писати, и можда ће будућност знати и нешто друго, а не само то, колико смо оставили мртвих и рањених на боиштима, или колико смо пута погазили дату реч у уговорима. Али, о најлепшим епохама у прошлости, узалуд ћемо тражити душу гомиле у историји, њу нам крију неколико личности из првог плана, и зато ће мо то, наћи у уметности, било симболичкој, било легендарној.

У музеуму у Кампани, налазе се, огледала од метала у којима су урезане фигуре богиња, играчица, нимфи, које су одушевљавале пагански свет. Њихова позеленила бронза почива под витринама, као мала језерца прошарана барским перуникама. На њима се више не виде црте лица, нити се види античка лепота. Али се ипак виде црте које је уметник хтео да уређе, види се, како је хтео да претстави античку лепоту. Осмеси, сањарење, прве боре, последње сузе, оно, што нам биће има најповршинјег и најефемернијег, сви трагови стварног живота, избрисани су. Али тражени идеал и тражени ритам, незнану богињу, коју су жене, што су се у њима огледале, тек, као кроз сумаглицу гледале, остали су урезани, као једино сведочанство, што је време оставило о њима. И тако се у Уметности рефлекс гомиле још понажбоље чува. Њен је лик нестао, али оно што је хтела да је, сачувало се. А то је отисак душе, и то је огледало живота...

R. S.

## ОДНОС ЛЕПОГА ПРЕМА УЗВИШЕНОМЕ

На питање, шта је Лепо, може се и овако одговорити: Лепо је идеално истинит израз једног покрета душе човекове или другим речима, величанственост живота изражена истинотију форама.

И ако је истина апсолутан услов Лепога, сама истина није довољна да Лепо реализује, но је још потребно да и основна мисао буде идеалисана. Израз извесних страсти на лицу човековом, далеко су од тога, да лице створе лепим. Лице, на којем би се страсти у највећем степену репродуковале, било би у репродукцији сасвим одбојно дело, или бар дело тривијално. Али чим те страсти буду идеалисане; чим лица буду репродукована као типови, истинитост њиховог израза одмах рађа осећање Лепога, јер је истинитије и од саме стварности.

У свом приватном животу тврдица не претставља ништа интересантно, и још највише може да послужи као тип за проучавање. А шта је Молијер створио са својим Тврдицом, познато је.

Горња је дефиниција општа, примењује се на морално Лепо, као и на Лепо у уметничким делима. Шта се у опште подразумева под речју морално лепо дело? То свакако није само неко добро дело, нити дело учињено из дужности. Идеално дело коме морамо аплаудирати, ван опсега је вулгарних дела. Да би једно дело било лепо треба да је резултат узвишијег схватања но што је схватање дужности, и да се изводи жртвовањем свога личног добра.

Лепо је у толико веће и од већег ефекта, у колико је више изнад стварности, и у колико се више приближује идеалу. Добро је давати сиротима од онога што нам претиче; добро је и правично је поштовати њихова права или помагајући им, а уз то и сам подносити жртве и лишавати се својих удобности, у томе је Лепо. Добро је оправдати непријатељу, али указати му гостопримство, под опасношћу свога живота спасти му живот, то је Лепо. У делању дакле, Лепо претставља један шири смисао, управо идеалисање појмова о праведном и о добру. То је нешто више од онога што нам дужност намеће, и што прелази обичне моралне обавезе.

А што се каже о делима људским, може се применити и на људске карактере. Мисли и осећања лепи су, кад су истинити израз, кад су откровење идеалног карактера у погледу правичног и добrog.

Природа је лепа, јер свуда у њој налазимо живот изражен најидеалнијом истином; јер се никде иначе хармонија живота, и кретање материје, не изражава на величанственији начин, пошто су ти изрази изрази јединства постојања.

Једни налазе у томе свечану манифестацију вечних закона реда и напретка. Свуда налазе на велики ефекат добијен са најмање потрошње сile и материје. За друге, Природа је, величанствен развој самога живота, њено најпотпуније обличје, њена највернија слика. Некима је опет Природа рефлекс њиве



хове личне савести, и они у њој, као у каквој интимној књизи, читају своја лична осећања, своје мисли и своје страсти.

Ако сте преживели срећно доба младости, отидите, да поново осмотрите пејзаж, који сте некада волели. Нађићете на иста брда, на исте долине, па ипак, каква промена! Изгледаће вам, као да гледате костур слике, чији сте оригинал некада тако волели. Чар видика што посматрате биће једино у томе, што ће вас потсетити на емоције ваше младости, на слику вашега срца, коју сте некада гледали у слици Природе.

А сада, вратимо се ремек-делу Природином, људској фигури. У ствари пак, и у најсавршенијим пропорцијама својим, људска нам фигура ништа не каже, ако је без израза. За такве се фигуре каже да су правилне, али да су досадне. Исто тако, човек који би имао лик најлепше жене, изазвао би само чуђење, па и одбојност, али дивљење не. То лице не би било истинито, јер не би носило отиске карактера, својствене типу човековом. Међутим, и врло неправилно лице може нам изгледати лепо, кад је обасјано изразом великих мисли и племенитих осећања.

Неоспорно је, да је фигура људска најлепше уметничко дело творчево. Има људских фигура, која су у истини идеална.

Само, и свако уметничко дело није лепо за свакога. Да човек ужива у њему, потребно је пре свега, резумети осећање које га прожима, и идеју која га одуховљава. А кад ту идеју нисмо у стању да схватимо, јер превазилази нашу духовну подобност, и кад изазива у нама неко магловито осећање бескрајности, тада кажемо за то дело, да је сублимно узвишене. У томе случају осећање изазвано у нама није више осећање Лепога, но је попре религијозно.

У опште узеши: сублимно, узвишене је израз свега, што је над природом човековом, и како је Природа врло променљива, границе, које раздвају Лепо од сублимног различне су, према ширем и ужем пољу схватања појединача.

Ако је граница између Лепога и сублимнога променљива према интелектуалној и моралној висини духа посматрачевог, и о Лепоме схватања су врло различна према годинама, половима, васпитању, према времену у којем живи, и степену напретка цивилизације која га окружује.

Као и деца, неваспитани људи немају осећања Лепога. Али, колико се пута и критичари варају говорећи о неком уметничком делу.

И музику Бетховенову у почетку су само мало њих људи финијих природе разумели, и знали да је цене. Публика га тек доцније разумела, кад је музика толико напредовала, да је могла да схвати смисао дела његових.

На тај начин дају се разумети и сликари осредње вредности, који се, радећи за аматере и с обзиром на трговину, повијају према публици, њеним предрасудама и њеном погрешном мишљењу, док прави уметници, и сувише поносни да би понижавали идеале, своје и прилагођавали се само савременим појмовима, остају мало знани, чекајући, да или време за право да.

Истина је, да облик даје вредност материји. Али облик је само завој. Да би га човек знало ценити потребно је, да завоју том пронађе његов израз. Тамо где прост човек сасвим индиферентно пролази, паметни људи налазе читава блага.

У колико то вреди за поједине људе, вреди и за читаво човечанство. У своме историјском развоју, за извесне идеје и извесна осећања, рекло би се, као да потону у бурама што потресају друштва. Гомила, заведена новим проповедницима, руга им се, јер их не разуме. Варвари и прави хришћани без и најмањих скрупула рушили су и уништавали античка грчка ремек-дела, која су у њиховим очима била изгубила сваку вредност, јер им смисао нису разумели. А вредност се та не састоји ни у материји, ни у труду унесеном у њих, но једино у смислу који изражавају, и од којег лепота зависи.

РН Г.

## МЛАДИЋ СУДБИНИ

С осмехом на лицу, као што ми личи,  
Ево ме пред тобом и ликом ти тајним,  
Чекајући мирно све што ће наћи,  
И видиком мојим, сада тако сјајним.

О животу људи слушао сам много,  
Многе приче разне о варљивој срећи,  
Ал' зnam да још ничиј није удес мог'o  
И овога света лепоте порећи.

Све штогод је среће могло људске бити,  
Сад у груд'ма мојим лежи у зачетку;  
Ако крај ми кријеш, то не можеш скрити  
И младости моје, ову веру ретку.

Само смело напред! то је рефрен сада  
Свих песама што се у души ми роје;  
Чак и ноћ кад густа спушта се и пада,  
Пред светлошћу новом као да ми стоје



И мисли, и жеља, и чежња и нада.  
Ја о ничем другом да знам сада нећу,  
А баш и смрт ако угради ме млада,  
Ове снове своје са собом понећу,

И сањају вечно под осмејком зоре  
Ово што ми срце сада тако снажи:  
Девојачку душу, то најдубље море,  
На дно којег срећа једино се тражи.

R. Стефановић.

## СКУЛПТУРА И СЛИКАРСТВО

### I СКУЛПТУРА

У пуном полету и материјалне и духовне културе, по рату, више но и једном раније, и у Београду и по градовима у унутрашњости, почели су се дизати и споменици од бронзе и од мермера. Културним историчарима познато је, какви су претходни услови потребни, да би се у једној националној средини, и до тога могло доћи.

Само, док међ подигнутим споменицима на јавним местима има и такових, који могу послужити као доказ о напретку нашем на уметничком скулптурском пољу, има их на жалост и такових, који, нарочито странцима, дају повода, да стекну врло неповољно мишљење о нашем схватању скулптурске уметности, о онима, који су та дела радили, и нарочито о онима, којима је дужност, да не дозвољавају, да се и таква дела подижу на јавним местима, пошто у свим државама и таквих фактора има, па их свакако мора бити и код нас.

Поводом тога, изнећемо овде своје мишљење о једном скулптурском делу, које је још пре две године било изложено у павиљону на Калимегдану, на које није обраћено доволно пажње. Мислимо на дело г. Томе Росандића, које је он извео „Уморни борац“.

Израђено је у духу, може се рећи, сликарско-скулптурског схватања Микеланђеловог, претставља у надприродној величини, нагу људску фигуру младога човека на одмору. Почива у једном лаком и одморном ставу. Лежи на леђима, с левом ногом у колену пребаченом преко десне ноге, такође у колену савијеном. Лева му је рука испод главе, а отворена му шака испружене десне руке лежи на колену леве ноге.

Пре свега фигура је нага, а као што је познато, то је најсавршенији израз скулптурске уметности. Сви су делови на њој анатомски прецизно рађени. Пропорције појединих делова тела једних према другима, и према целини, канонски су правилне. Сила, снага и лепота младога људског тела и уметничко моделисање, изражени су на фигури с ретким успехом.

С обзиром на то, слободни смо скренути пажњу на то дело г. Росандића, пошто налазимо, да би то дело, израђено у мермеру, и постављено на какво згодно место, допринело естетичком напретку Београда, и нашим скулптурима служило за пример.

### II СЛИКАРСТВО

(Поводом последњих изложаба слика г. г. Хакмана, Бешевића, Добровића и Коњовића)

Кад се каже велико сликарско уметничко дело, ма које то врсте било, то се замишља верно и прецизно репродуковано до најмањих детаља линија, силуета, колорита и светлосног шатирања претстављених објеката, предела и композиција у ма каквом то маниру, и ма каквом то техничком процедуром било, складно груписаних ако су пејзажи и жанрови, тако, да на њима ни најмањи детаљ не квари хармонију целине.

Ни једно у истини уметничко дело, па ни сликарско, нема ничега заједничког са ефемерним новотаријама и само повременом схватању појединача,

било рђаво обавештених, било циника, било дегенеритика. Уметник сликар мора да је пре свега поета своје врсте, да би компонујући своје пејзаже и своје жанрове, за шта му на претек мотива пружа живот људи и живот Природе, био у стању, да одабира оне мотиве, који ће највише утицати на осећајност нашу, изазивајући у нама пријатне емоције, и као какав чаробни напитак, посредством машице и чежњивих прижељкивања, крпећи утицати на нас.

Што се пак тиче портрета, сваки сликар, који хоће да је, сликар уметник, тежи томе, да у што



повољнијем израженом ставу главе и попрсаја, ако ради само бисту, или читавог тела, ако ради фигуранлан портрет, и што верније претстави сличност личности коју ради, и нарочито, да што јасније истакне индивидуално, психичко обележје тога лика: његов карактер.

На сваком уметнички израђеном портрету, несумњиво се огледа тежња уметникова и савестност његова, да што верније репродукује сличност модела, да што прецизније измоделише лице, руке и шаке, и топле односе и нијансирање и сливање једних у друге осветљених и осенчених делова, и карнације и тканина и других објеката.

А пошто високо уметничких сликарских дела свих врста има у великом броју, почевши тамо од славних претставника флорентинско-римске школе, потом школе нидерландске, немачке, шпанске, француске и енглеске, то се онда, најкомпетентнији суд о делима модерних сликара може доносити само у сравњењу с делима великих претходника, чија се имена, уз анализу њихових дела, овде не могу износити, јер би зато потребно било читаве књиге писати.

И пошто нико не може спорити, да је то једини меродаван начин процењивања дела савремених сликара, какви то сликари могу бити, који то не знају, или ако знају, мисле, да о томе не морају водити рачуна?

Међутим, на жалост међ тако званим млађим сликарима нашим, велики је број баш таквих сликара. Што не знају, или се праве да не знају, дела великих сликара разних школа, још би се некако могло и прећи преко тога, али треба видети, шта они излажу под именом уметничких слика, и шта чланови жирија примају, да као уметничка дела, буду изложена.

Било је људи који су у најбољој намери за њих, скретали пажњу тих наших млађих сликара на то, шта једна слика треба да испуни, да би се могла ставити у ред уметничких дела, и да су слике што их они излажу, и које жири прима да буду изложене, врло далеко од уметности. Било их је, који су се трудили, да им непобитним аргументима докажу, у каквој су заблуди, и колико су далеко од културе Лепога, кад раде, као што раде, и да им докажу, каква је у ствари линеарна и перспективна и колористичка какофонија свака од њихових слика. Али су се многи од њих на то освртали колико и на лађски снег. А зашто? Зато, што у нашој средини, има и такових уметничких критичара, који, и у најординарнијем масакирању боја по платну анатомске физичке и светлосне лепоте овога света, виде уметнички рађену слику, а у онима, који и тако шта раде, виде уметнике. И наравно, кад неко од таквих сликара нађе на таквог уметничког критичара, и на таквог естетичара, сасвим је приро-

дно, да он у њему види најсигурнијег и најкомпетентнијег оцењивача. А што такви компетентни естетички критичари у ствари, као мањем дотку и оно мало талената код неких од тих млађих сликара, то, како изгледа ни тим нашим млађим сликарима, ни тим тако компетентим естетичким критичарима, ништа не каже, нити их у најмању забуну доводи.

За доказ тих навода наших, навешћемо шта, између осталога, вели један наш естетички критичар, говорећи о сликама г. Бешевића.

Говорећи о једном његовом пејзажу, текстуелно каже: „Јер, да ли би се смело учинити обилажење“ (наравно, овде није говор и о стилу) „једног ванредног пејзажа (бр. 29) „Скадарлија некада“, у коме се осећа, да је уметник решавао проблем боје и светlosti у најтешњој вези са проосећаним сваким детаљом слике, која носи хармонију и стилизованост једнога Вламинка, (велико име, Зар не?)“

Скрећемо нарочиту пажњу на *хармоничност*, коју је на тој слици уочио естетички критичар, чије речи наводимо.

Поводом такве естетичке оцене, и ми ћемо бити слободни, да изнесемо, шта тај исти Вламинк, (велико име, зар не?)“ у једном свом скорашињем делу (Види Загребачке „Новости“ од 10 прошлог месеца) каже, за модерно сликарство, или како он каже за „нову теорију и нову естетику“. Да ли се пак, с обзиром на њихова сликарска дела, могу уврстити међу следбенике те „нове теорије и нове естетике“ и г. Бешевић и три наша горе именована сликара, на то питање најбоље је, оставити њих саме да одговоре.

А ево, шта каже Вламинк:

„Латио сам се пера, јер хоћу да се буним против глупости, медиокритетства, неосећајности и дивљаштва времена“.

Говорећи даље о једној врсти тога модерног сликарства, наставља:

„Кубизам чини негацију саме сликарске уметности. Дugo је он фатално утицао на духове. Он је стерилизовао и уништавао најјаче сликарске таленте. Он је гушио сваки полет и сваку слободу. Он је сводио на нулу скоро сва права средства, које сликарство даје једном уметнику, то јест она, која му дозвољавају да се изрази, да се ослободи“.

„Ето, такве поразне резултате није могао да не донесе један сликарски поступак, — да га назовем покретом, — кад су његове битне карактеристике прпљење из тако плитког и мутног извора“.

Као што се dakле види: то и тако говори баш тај исти Вламинк („велико име, зар не?)“ чије је име естетичар, о којем је овде говор, истакао у правдање своје тезе о таленту г. Бешевића, па слетствено томе, и о таленту свих оних, који схватају сликарску уметност и раде слике, као што је схвата и ради слике г. Бешевић.



Поред тога естетичког критичара, о сликама г. Бешевића, и у исто време, о сликама г. Добровића, објављено је, у једном овдашњем часопису од 16 прошлог месеца, мишљење и једног другог естетичког критичара.

Од свега онога, што је рекао о сликама г. Бешевића, навешћемо само ово:

„На подлози природне склоности, за сензористично“ (јест, добро смо прочитали: за *сен-зо-ристич-ко*) „сликовно схватање, Бешевић пролази час кроз живљу, непосреднију, час површију сензацију; а од квалитета сензација зависи у датом случају у коме ће се правцу упутити и сликарски поступак и докле ће допрети усавршеност слике.“

Наводимо само ту, тако оригиналну опсервацију, јер налазимо, да се ни о једном сликару не може ништа више рећи, пошто увек, али апсолутно увек „од квалитета сензација зависи у датом случају у ком ће се правцу упутити сликарски поступак, и докле ће допрети усавршеност слике“ А то исто, само мало јасније, могло би се и овако рећи: Бранко може да ради и да има успеха у раду само као Бранко, а рецимо Мелентије, само као Мелентије. Као што се дакле види: кратко, али прецизно.

Ево шта пак каже о г. Добровићу:

„Петру Добровићу припада заслуга што је поред још неколико наших савремених сликара један од најфанатичнијих потстрекача уметничког стварања код нас, и што је, у исти мах, један од рођених страсних истраживача и реализатора проблемског сликања, у свима случајевима када не проговори права инспирација.“

У моменту, када смо спремни да певамо славо-појке своме пријатељу, бити у ствари тако бруталан према њему, појава је која се врло ретко дешава.

Рећи за некога, да реализује сликарска дела своја без праве инспирације, значи, као уметника убити га, јер, где нема праве инспирације, нема ни уметничког дела. Налазимо да г. Добровић то није заслужио.

Даље вели:

„...Мислим да је Добровићева уметничка личност вазда будна и смела, неуморна у лову за утвом златокрилом, за правим уметничким открићем. Ми на то можемо само рећи: да неко може бити не само неуморан ловац и на седмоглаву ајдају но је може чак и убити, па да ипак зато не улови уметност.

Говорећи о једном од „монументалних“ портрета г. Добровића вели: „да је насликан у мрким

печеним земљаним бојама широких мрља протканих црвеном и наранџастом.“

Несумњиво је, да је од постанка света то први пут речено: да се „монументални“ портрети могу израђивати и само којекаквим мрљама. Види се, да је и тај естетички критичар „фанатични потстрекач уметничког стварања код нас.“

Даље вели:

„Позаје је запаљено у најкешћем циноберу. Укупан утисак је врло снажан, жив, чулно сиров у основи спољашњи...“

Ту се већ човек мора запитати: какав је то само спољашњи утисак једне слике на гледаоце, кад се зна, да се сви спољни утисци, посредством чула, рефлектују и одмеравају једино унутарњим утиском?

За један портрет текстуелно каже: „...да је осим главе насликан у једном срећном надахнућу.“ *Портрет*, на којем су „у срећним надахнућу“ насликаны једино: столица, сто, панталоне, дугмета, ципеле, па евентуално и чарапе, а глава није, и ако се та слика зове портрет! Бадава, све већи докази о „монументалности“ портрета, и о златокрилој патки (види Вуков речник).

За неке слике г. Добровића вели: „да су ретког бојаног богатства и магистралне савладаности.“ Због тога смо слободни скренути пажњу оних, који се интересују сликарском уметношћу, на магистралност портрета г. Добровића.

Још и ово. Говорећи о изложби слика г. Добровића вели: Добровић је на овој изложби поред неколико сасвим надахнутих, платна дао већи број озбиљних слика.“ Па наравно: где има надахнутих, па логично и одушевљених, и заљубљених, и родољубивих, и љубоморних платна, односно слика, ту мора бити и озбиљних и неозбиљних, и ако се досада сматрало да има свега двојаких слика, добрих и рђавих. Али, шта да се ради, кад код нас има рођених страсних истраживача и реализатора проблемског сликања, али истина само онда, „када не проговори права инспирација,“ како то, с толико разумевања категорички тврди тај господин естетички критичар.

На крају ћемо рећи: да ми већ годинама износимо мишљење и уверење своје, не само о кубизму, као Вламинк, него и о свим редом настраностима нашега времена у сликарству, којима се иде на то да се у сликарству тобоже створи нешто ново, о чему ни појма нису имали сви редом велики сликари, свих редом сликарских школа.

П. Ј. Оданић.



## Е С Т Е Т И К А

„Син скулптора, и сам скулптор у младости, Сократ почиње да клеше својим бесмртним длетом слику моралнога човека, човека који је себе схватио, израдио, уобличио; човека, који се реформисао, који се посветио, који се обожанственио. Та највиша уметност да се човек позна и обнови у науци и у врлини, од тога доба разликоваће се од науке о спољњем свету и о божанственим стварима. Наука о човеку од тога доба одвојиће се од природних наука.

„Али у томе хармоничноме добу, којим управља скулпторска уметност, фрагменти људске мудрости још нису толико многобројни и раздвојени, а да их човек није у стању једним јединим погледом да обухвати. О Природи су наводили три велике врсте посматрача: уметнике, песнике и научаре. Хомер, Фидијас и Хипократ, претстављају у пуном погледу њиховом поезију, уметност и науку, ослобођену светилиштва и сведену на посматрање човека. Све те гране развијале су се у духу, којим је Сократ створио философију одвајајући је од природних наука и од религије, стварајући тако на првом месту науку о моралном човеку...“

„Ни у Уметности ни у стварном животу, лепота није само питање сензација и форме.

Лепота је у највећем делу живот, спољно вечно зрачење из дубине душе. Права се лепота у сваком моменту сама ствара, и зрачи попут звезде. „Лепота без израза“ каже Балзак „право је лице-мерство.“

„Да би разумели једно уметничко дело, једног уметника, или групу уметника, потребно је тачно знати духовне прилике и обичаје времена којем припадају! Само се тако може тражити објашњење примитивног узрока коме је дело последица. То је истина истукством потврђена.

Ако се баци поглед на главне епохе историје

уметности, видиће се, да се уметности јављају и нестају једновремено, са извесним духовним приликама и обичајима за које су везане. На пример у Грчкој, трагедије Есхилове, Софоклове и Еврипидове јављају се у доба победа Грка над Персијанцима, у херојско доба њихових градова, република, у моменту, великог напора, којим извођају своју независност, и утврђују своју, надмоћност у цивилизованим свету. Са изгубљеном независношћу и енергијом, с пропадањем карактера и победом Македонаца, и ње нестаје.

Исто тако, и готска се архитектура развијала с дефинитивним утврђивањем феудалног режима, у полурунесансу XI века, кад се друштво, ослобођено Норманаца и разбојника, почиње да умирује и срећује. А нестало је, кад се војни режим малих независних барона са обичајима из тога режима произишлих, растао крајем XV века учвршћивањем модерних монархија. Слично томе, и холандско се сликарство расцветало, кад се гloriozних дана Холандија ослободила шпањолскога ропства, кад се, с појединачним оружјем борила с Енглеском, и постала најбогатија, најслободнија и најнапреднија држава у Европи, а почела је да опада, кад је дошла у други ред, остављајући првенство Енглеској, и постала добро уређена банкарска и трговачка кућа, добро администрирана и мирна где се могло добро живити, али без великих амбиција и без великих емоција,

„Где год има израза, ту се ствара релативна лепота, јер израз ствара живот.

„Оно је велика Уметност, која посматра Природу и живот не као илузију, него као стварност, и која најдубље осећа у њима, не оно, што човек може најбоље да претстави, него на против оно, што је у њима најтеже претставити, што је најмање преношљиво у њеном опсегу...“

**Од Уредништва:** Моле се претплатници који нису још послали новац ни за прво полгође, да пошаљу новац Уредништву за читаву годину, пошто овим бројем лист улази у друго полгође, за шта се моле и преплатници који су платили лист за прво полгође.

Власник и одговорни уредник Петар Ј. Одавић. Редакција Београд, Космајска 2 — Телефон 21-072.

За Штампарију „св. Ђорђе“ Стеван М. Ивковић и Боривоје Љ. Дуњић — Београд, Грачаничка бр. 11 — Телефон 28-500.

